

Svenska Samfundet för musikforskning

Musikvetenskap i dag – Musikvetenskaplig konferens i Lund 9–11 juni 2009

Abstracts

Andersson, Magnus, Doktorand

Establishing a historically informed performance practice of John Cage's 4'33''

Any amateur could seemingly perform Cage's 4'33'', but the composer himself claimed that most people misunderstood the piece. How was the piece performed in the 50s, and how are we today to understand the half-century old practice? Comparing four different performances and the attitudes that the performers' had as they played the piece – all endorsed by Cage – one may be confused whether we are even dealing with the same piece. Even so, there is a least common denominator, namely that the focal point is turned from sound structures towards experience, or from object to process.

It is obvious with a composer as philosophically inclined as Cage, that we must understand his aesthetics in order to correctly formulate an adequate performance practice. Doing so, we run the risk of misunderstanding this practice if we take Cage's utterances, his own performances, and the performances he supervised at face value, namely that we understand them as sound structures or actions to imitate. Reading his aesthetic works in light of his practice, we arrive at that what we must mimic are the attitudes with which Cage met music, not the outcome of the attitudes (the actual sound structures).

Cage said that the common misunderstanding of 4'33'' came from understanding it with something instead of with nothing as a basis. Sound structures are identifiable and finite entities (something). The attitude which is common to the four performances under scrutiny comprises that one can neither anticipate musical events nor acknowledge any categories that music can be subsumed into. The attitude must furthermore be constantly changed as it would otherwise be a repetition and become familiar to the performer.

As 4'33'' is the nucleus of Cage's oeuvre, it pinpoints a number of relevant aspects of how to understand and perform almost any post-4'33'' piece by Cage with nothing taken as a basis.

Magnus Andersson is a research fellow at the Norwegian Academy of Music and a member of ORCiM (Orpheus Research Centre in Music) in Gent, Belgium. His dissertation on John Cage is written and will be defended in the fall of 2009. Andersson has also a background as a professional pianist, and as a musicologist he more and more works with questions from the musician's point of view. He is currently lecturing at the Norwegian Academy of Music, and works as a music critic for the Norwegian newspaper Morgenbladet.

Arvidsson, Mats, Fil dr

Ut pictura musica och striden mellan konstarterna

De senaste årens debatt kring musikvetenskap som disciplin har väckt frågor av allehanda slag. När kultur- och musikhistorikern Martha Feldman poängterar att musikvetenskapen har genomgått stora förändringar de senaste åren vad gäller utforskande av fenomen som tidigare legat utanför disciplinen som forskningsfält, och samtidigt argumenterar för behovet av nya kritiska och kulturella perspektiv på musik, är det symptomatiskt att det huvudsakligen är forskare utanför musikvetenskapen som i mångt och mycket har intresserat sig för utforskandet av disciplinens gränser.

Striden mellan konstarterna (Paragone), dvs. frågan vilken konst som äger tolkningsföreträde, fick sin aktualitet i samband med den numera klassiska skriften *Laokoön oder Über die Grenzen der Malerei und Poesie* (1766) där Gotthold Ephraim Lessing (1729–1781) kritiserar den romerska poeten Horatius uttryck *Ut pictura poesis* – såsom målning är poesi. Fastän

detta uttryck under det tidiga 1800-talet ersattes med *Ut pictura musica*, tycks musikvetenskapen snarare ha värnat om sina gränser mot andra estetiska discipliner än att utmana och ta lärdom av dem. Varför är det t.ex. företrädesvis litteraturvetare som intresserat sig för s.k. ekfrastiska relationer mellan språk och musik, och inte musikvetare?

Ett forskningsfält som utmanat gränserna är det alltmer framväxande studiet av intermedialitet, som numera existerar som självständig disciplin (Intermediala studier). Att studera intermedialitet är att studera hur olika konstarter och medieformer samverkar och kan relateras till varandra i och genom historien. Fokus riktas mot interaktionen mellan verbala, visuella och tonande medier i såväl estetikens och konstarternas värld som i populärkulturen och informationsområdet. Till konferensen tänker jag presentera intermedialitet och dess relevans för studiet av musik – inte minst för att visa att musiken alltid existerar i en inter- och multimedialt kontext. I fokus för presentation ligger ett antal nyckelbegrepp exemplifierade med ett några ”fallstudier”.

Berglund, Lars, Fil. dr

Traditionalister och radikala i den svenska efterkrigstidens musikliv. Fallet Jan Carlstedt

1950-talet och det tidiga 60-talet var en dynamisk och expansiv tid i svenskt musikliv, men också en tid av motsättningar, maktkamper och konflikter. Spänningar fanns bland annat kring den grupp unga kompositörer som under 50-talets början studerat komposition för Lars-Erik Larsson vid KMA. Bland dessa fanns Bo Linde, Hans Eklund och inte minst Jan Carlstedt. De representerade en hållning som betecknades som traditionalistisk eller återhållsamt modernistisk och gick under det sena 50-talet till storms mot ”radikaliserade” institutioner som ISCM, FST och Fylkingen.

Ett visst fokus på innovationer och avantgarde i handböcker och forskning har gjort att de traditionalistiska strömningarna tenderat att få mindre utrymme i musikhistorieskrivningen. Men framför allt har ganska få försök gjorts att förstå det ideologiska vägval dessa tonsättare gjorde och vilka estetiska och kompositoriska problem det ställde dem inför. Jag kommer att diskutera dessa frågor med exempel hämtade från några kammarmusikverk av Carlstedt, framför allt stråkkvartett nr 2 op 22, från 1966 och visa några strategier han använde för att, med hans egna ord, ”skänka ny mening åt traditionens bestående element”.

Samtidigt ska jag försöka skissera en bild över hur konfliktlinjerna och övervägandena såg ut. Man kan hävda att samstämmigheten mellan lägren på många punkter utifrån vår tids horisont kan se ut att vara större än motsättningarna och att skiljelinjerna handlade om stilgrepp och modesvängningar snarare än substansiella skillnader i musikåskådning. Å andra sidan måste man konstatera att dessa skiljelinjer i samtiden var av avgörande betydelse.

Bossius, Thomas, Fil dr ,

Lilliestam, Lars, Professor

Rapport från projektet Musik i Människors Liv

Projektet Musik i Människors Liv drivs av musikforskarna Lars Lilliestam och Thomas Bossius vid Institutionen för kulturvetenskaper vid Göteborgs universitet och finansieras av Vetenskapsrådet. Syftet med projektet är att genom djupintervjuer belysa och analysera hur människor använder musik i sina vardagliga liv. Projektet startade 2007 och ska vara färdigt i slutet av 2009.

Vi har genomfört 40 intervjuer och befinner oss nu i en analys- och skrifas. De intervjuade är hälften män och hälften kvinnor i åldrarna 20-93 år med olika yrkesbakgrunder. Informanterna förenas inte primärt av något musikintresse. De vi har intervjuat är exempelvis anställda på ett vaktmästeri, i en bokhandel, fisk- och cykelhandlare, fyra personer på ett äldreboende, en grupp universitetsstudenter inom samhällsvetenskap samt ett antal personer vi stött på i vår vardag. Fem informanter har valts ut på grund av deras påstått ’starka musikintresse’.

Basen för intervjuerna är en kvalitativ metod och ett frågeformulär utgående från teman som smakpreferenser, när, var, hur och varför man lyssnar på musik, om man sjunger, spelar ett instrument eller dansar, konsertvanor, idoler, musikalisk skolning, minnen till musik etc.

Vi kan redan nu säga att resultatet kommer att ifrågasätta och/eller nyansera en del forskningsrön och hävdvunna uppfattningar om hur människor använder musik. Några huvudpunkter är:

- Smakkombinationer är ofta mera komplexa och sammansatta än många tidigare sociologiska undersökningar ger sken av.
- Påfallande många kvinnor bland våra informanter underordnar sig på olika sätt sin mans musiksmak och -aktiviteter.
- Få har erfarenheter av medverkan i musikaliska subkulturer.
- Sammanhanget och tekniska förutsättningar i form av mobila lyssningsapparater påverkar både valet av musik och upplevelsen av musiken.
- Kopplingen mellan människors biografier och musikaliska vanor och aktiviteter är ofta påtaglig.

Boström, Mathias, doktorand

Tobias Norlind – utredaren

I samband med att Samfundet uppmärksammar att det var hundra år sedan Tobias Norlind disputerade kan man även uppmärksamma andra delar av hans omfattande verksamhet. En av de mer okända sidorna av Norlinds arbete är hans uppdrag som sakkunnig i en statlig utredning. Folkminneskommittén genomförde 1919–1923 ett genomgripande arbete om hur insamlingsarbetet av immateriell folklig kultur skulle bedrivas och organiseras i Sverige (SOU 1924:26-27). I mitt föredrag kommer jag att presentera och diskutera Norlinds insatser i utredningsarbetet samt vilka följder som hans bidrag fick för det slutgiltiga förslaget och dess genomförande.

Bucht, Gunnar, Professor

Jacques Handschin, Der Toncharakter - och därutöver

Namnet Jacques Handschin torde vara obekant för merparten av svenska musikforskare. Icke desto mindre var han under många år samtalspartner till Carl-Allan Moberg där medeltidens musikhistoria var sammanbindande länk. Inom internationell musikvetenskap växer intresset för hans livsverk där en tydlig tredelning föreligger: 1) en rad uppsatser om olika aspekter av medeltidens musik där ifrågasättande och diskussion spelar en framträdande roll. 2) en musikhistorisk framställning med titeln Musikgeschichte im Überblick avsedd för en större läsekrets och som vänder på perspektiven i så måtto att äldre perioder får lika stort utrymme som senare epoker. 3) arbetet Der Toncharakter med en preciserande undertitel Eine Einführung in die Tonpsychologie. Som framgår av överskriften är det detta arbete som står i centrum för här aktuellt ”paper”. Handschins precisering är problematisk och har ifrågasatts av tonpsykologer av facket. I själva verket är han musikfilosof som tänker kring musikens uppkomst och väsen, dess ontologi. Hans tillvägagångssätt är ovanligt. I stället för som vanligt i musikestetiska framställningar börja ”uppifrån”, från verknivån och därifrån arbeta sig nedåt gör han tvärtom: han startar med tonen och dess implikationer och drar sedan slutsatser för faktiskt existerande musik. Hans utgångspunkt är tonernas kvintvisa anordning där den transponerbara centraltonen är d. Fullt medveten om att en ton inte bara har tonhöjd utan också kvalitet finner han den senare dels i avståndet från centraltonen, dels på vilken sida av denna aktuell ton eller toner befinner sig. Hans term för kvalitet är ”karaktär” och han menar att när människan hör en enstaka ton hon genast försöker att kombinera den med andra toner. Primärt söker hon intervall som står i enkla heltalsförhållanden till varandra, något som tyder på att vi i musik hör proportioner.

Bortom Handschin kan man fundera på implikationer för musik som skapas idag, för oktavens roll inom tonaliteten. Den av Handschin själv anförda medeltida traktaten Musica

Enchiriadis uppvisar både oktavrelaterade och icke-oktavrelaterade toner. Oktaven tycks inte vara avgörande för tonalitetens etablering.

Edin, Martin, Doktorand

Czernys idéer om kadensimprovisation i solopianomusik – några slutsatser och reflektioner

Under första halvan av 1800-talet framfördes pianomusik på ett sätt som skiljer sig från det som varit gängse under 1900-talet. En av skillnaderna är de improvisationer som fortfarande var vanliga bland pianister vid den tid då Chopin och Liszt fick sina genombrott.

Det är välkänt att en musiker som framförde en solokonsert tillsammans med orkester under 1700-talet förväntades improvisera kadenser inom kompositionens ramar. Enligt vad Carl Czerny skriver 1829 kunde sådana extemporerade utsmyckningar även infogas i solopianomusik.

Min presentation kommer att diskutera användning av kadensimprovisation i några stycken ur 1800-talets solopianorepertoar. Instruktionerna i Czernys Systematische Anleitung zum Fantasieren auf dem Pianoforte jämförs med andra källor till information om tidens pianistiska uppförandep Praxis, och jag undersöker deras relation till Franz Liszts pianokompositioner och pianoundervisning. Vilka slutsatser kan dras?

Edlund, Bengt, Professor

En koral och fyra begravingar

Objekt för studien är koralen Ich bin's, ich sollte büßen ur J S Bachs Matteus-passion. Schenkers, Cooks resp Lerdahl&Jackendoffs analyser presenteras, varvid deras egenskaper och tillkortakommanden diskuteras. Därefter framläggs ett eget försök att komma vidare. En huvudfråga är om analys bör ske bottom/up, d v s i den riktning som musiken faktiskt utvecklas när man lyssnar, eller top/down, vilket inte bara innebär tillgång till hela musikstycket som ett faktum utan också medför att senare händelser tillåts påverka tidigare. En annan viktig sak är hur pass hierarkisk musik (och särskilt Bachkoraler) egentligen är, och hur mycket detta perspektiv på musikstrukturen får skymma fenomen som kontinuitet och associativa förbindelser.

One Chorale and Four Funerals

The object of the paper is the chorale Ich bin's, ich sollte büßen from J. S. Bach's St. Matthew Passion. The analyses by Schenker, Cook, and Lerdahl&Jackendoff will be presented, discussing their properties and shortcomings. Then I will propose my own attempt at pursuing the matters somewhat further. One main question is whether analysis should be undertaken bottom/up, i.e. in the direction of the music when it actually evolves, or top/down, which not only means that you have access to the entire piece of music but also implies that later events are allowed to influence previous ones. Another important issue is to what extent music (and especially Bach chorales) is in fact hierarchical, and how much this perspective on musical structure should be allowed to conceal other phenomena such as continuity and associative relationships.

Ekström, Christina, Fil dr

”Våra ögon flöto i tårar”, Känslor i musikalisk gestaltning ur emotionssociologiskt perspektiv

Utgångspunkt är frågan om hur man som musiker kan förhålla sig till skiftande värdering av känslor och känslouttryck beroende på historisk och social kontext. I detta paper som bygger på emotionssociologiskt perspektiv i vilket känslor anses vara knutna till historia och kultur problematiserar jag hur man som musiker i vår samtid kan förhålla sig till gestaltning av musik tillkommen i den kulturströmning under 1700-talet för vilken sensibilitet och sentimentalitet var utmärkande. Detta genom fokuserade studier av känslor, en inriktning som föreslagits av den amerikanska medeltidsforskaren Barbara Rosenwein och som innebär undersökning av känslor människor som står i centrum för forskningen kan ha erfärit. Källmaterial som framställningen

bygger på omfattar församlingsdagböcker, brev och levnadslopp från Brödrauniteten. Detta kristna samfund vars teologiska inriktning kallas herrnhutism är en historisk-social kontext där faiblesse för sensibilitet och tårar var framträdande för såväl spiritualitet som musikliv. Därtill var känsloläget i Brödrauniteten inte exklusivt för dem utan relaterade till sensibilitet, känslomhet som kom till uttryck också i samtida litteratur, musik, sällskapsliv etc. under 1700-talet. Detta paper avser ytterst att väcka frågor kring relation mellan gestaltning av musik och socialt accepterade och legitimerade känslor i ett samhälle, frågor som kan ställas oberoende historisk epok och musikalisk genre.

Eriksson, Karin, Fil dr

”Herr Karl och klosterjungfrun” – om ballader som använts som sånglekar

Medeltida ballader tillhör den genre inom traditionell musik där forskningstraditionen och insamlingsarbetet vid det här laget har många år på nacken. Bara i Sveriges medeltida ballader (SMB) finns det över 5 000 belägg. Många av de tidiga balladuppteckningarna är ofta fattiga på uppgifter om när en ballad sjöngs och hur de har använts. En genomgång av kommentarerna till balladbeläggen i SMB visar ändå att det i enstaka fall finns den typen av uppgifter. Ett sådant användningsområde är ballader som använts som sånglekar.

Även om dessa ballader utgör en mindre del av de balladbelägg som finns dokumenterade, är de intressanta då det genom dem går att få en bättre insikt i vilken funktion ballader har fyllt och inte enbart uppgifter om text, proveniens, insamlare, meddelare och liknande. Sångleksballaderna utökar också våra kunskaper om hur den sjungna berättelsen i balladen kan gestaltas och kopplas till andra uttrycks-former som går utöver ord och melodi.

Sångleksballaderna ger dock upphov till flera frågor, t.ex.: Hur många är de? Finns det någon balladtyp som oftare anges användas som sånglek? Finns det några karaktäristiska drag hos sångleks-balladerna som i förlängningen kan leda fram till en diskussion om hur andra ballader utan uppgifter om när och hur de har använts eventuellt också kan ha använts som sånglekar?

I den här presentationen vill jag dels presentera det material med sångleksballader som jag fått fram genom SMB och andra källor, dels diskutera ovanstående frågor något utförligare. Presentationen är ett led i mitt intresse att försöka se hur ballader använts i olika sammanhang och om denna användning i sin tur påverkar balladernas innehåll och utformning.

Eulau, Louise, Fil dr

Presentation av avhandlingen: Ulf Björlin – dirigenten, kompositören, arrangören.

Vilken forskning grundar sig avhandlingen på och vilken information rymmer den? Då detta är den första publicerade studien om Björlin, är ett huvudsyfte att systematiskt förteckna Björlins musik och verksamheter. Resultatet av detta arbete, som pågått under närmare tio år, har dels utmynnat i en monografi där Björlins musik och insatser relateras till det samtida musiklivet i Sverige och internationellt, dels i en del bestående av fem förteckningar (verkförteckning, arrangemangsförteckning, diskografi, en förteckning över Björlins konserter och en över hans verksamhet som skiv- och radioproducent).

Avhandlingen har ytterligare ett syfte. Detta är att kortfattat belysa olika faktorer som kan ha varit betydelsefulla för att Björlin aldrig fullt ut accepterades av det musikaliska etablissemangen, t.ex. att han aldrig blev chefsdirigent för någon av de svenska symfoniorkestrarna eller invaldes i Kungl. Musikaliska Akademien. I denna undersökning formuleras hypoteser som kan ligga till grund för kommande fördjupad forskning.

Avhandlingsarbetet har gett så mycket av nya erfarenheter och vänner. Genom intervjuer och arkivsökning har det förgrenat sig från Stockholm till Norrköping, Helsingborg och New York. I min presentation kommer jag att berätta om arbetsprocessen och om de resultat som undersökningen visar.

Glantz, Katarina, C/D-student

Musikaliska uttryck och funktioner i interaktiva världar. En undersökning av musikanalytiska problemställningar i det interaktiva mediet datorspel,

Denna uppsats tar sig an fältet datorspelsmusik för hemdatorerna Commodore 64, Commodore Amiga samt PC under början av 80-talet till ca mitten av 90-talet. Ett kapitel är vikt åt de tidiga pionjärerna, t ex Rob Hubbard, Martin Galway, Chis Hülsbeck, Charles Callet mfl., och deras bidrag på spelmusikområdet. Undersökningens huvudfokus ligger dock i att undersöka vilka slags musikaliska funktioner och uttryck som återfinns i datorspelsmediet, samt vilka musikvetenskapliga problemställningar som av detta framstår som relevanta för en undersökning av dess musikformer.

Fem huvudområden diskuteras särskilt i uppsatsen: interaktivitet och spelmusik, återkommande musikaliska funktioner i datorspel, relationen mellan musik, ljudeffekter och spelens fiktiva värld, betydelsen av sound för en analys av datorspelsmusik, samt, relationen mellan visuella och audiella element i förhållande till spelens interaktivitet.

Det har varit mitt mål att öka förståelsen av spelmusikens betydelse för upplevelsen av att spela datorspel och att med ett brett sökljus, där jag förutom musik även inkluderar audiella aspekter som ljud och ljudeffekter, undersöka hur dessa förhåller sig till varandra och spelet, och på så sätt närma mig en analys av spelmusik som inte sker i ett vakuum, fristående från spelet, utan där musikanalysen även visar på spelarens involvering i spelet.

Hambro, Camilla, Fil dr

Genus og kanonisitet i skandinavisk musikkhistorie 1890-1920. Feministisk hermeneutikk og kanontransformasjoner av menns og kvinners musikk på terskelen til "kvinnenes århundre"

Årene 1890-1920 i Skandinavias musikkliv utgjør utvilsomt felt med omdiskuterte synspunkter og fordommer. Kvinnesakspioneren Ragna Nielsen spådde i 1896 at 1900-tallet ville bli "kvinnenes århundre". Menns og kvinners roller ble for alvor ble satt på dagsorden i den offentlige debatten. Rundt århundreskiftet ble så vel mannlighets- som kvinnelighetsbegreper problematisert: På overflaten kan det virke som om klimaet for kvinner og deres rettigheter i 1890-årene var i stadig bedring, selv om inngrodde, negative holdninger til kvinnelig åndsproduksjon fortsatt ble ytret i dagspresse, musikk- og vittighetsblader. Mannlighetsbegrep ble delvis erstattet med begreper om langt mer "åpen"/"åpne" maskulinitet(er). Hvorledes møtte periodens skandinaviske musikk og musikkliv, kvinnelige og mannlig utøvere og komponister kvinne- og mansroller i endring? Et stort antall kvinnelige skandinaviske komponister publiserte og oppførte sin musikk mellom 1890 og 1920, men 1920-årenes kultur- og samfunnsomveltninger ble ledsaget av redusert aktivitet.

Fra en feministisk tradisjon med maktperspektiv diskuteres tradisjonelle framstillinger av kvinners og menns musikkproduksjon, som bar stadig sterkere preg av at kanon(er) av "mesterverk" begynte å bli fiksert. Kanonen(e) ga et misvisende bilde både av kvinnelige og mannlige komponister. Kvinnenes musikk har konsekvent vært betraktet som kvinnelig musikk, mens mannlige komponister ikke i tilstrekkelig grad er synliggjort som menn. Kan en dialogisk synsmåte som betoner samspillet mellom menn og kvinner bidra til fornyet teoretisk refleksjon omkring eksisterende ulikhetstenkning i "kvinnemusikkhistoriebøker" og i mer tradisjonelle syntetiserende framstillinger? Hvilke gjensidige, (u)synlige genusrelasjoner fungerer i musikkproduksjon, musikkliv og musikkhistorier om perioden? Spørsmålene forfølges analytisk, genuskritisk, vitenskapskritisk og kulturhistorisk.

Huovinen, Erki, Professor

Pontara, Tobias, Fil dr

Intuitioner, evidens och kunskapsanspråk. En närmare blick på den musikfilosofiska diskussionen om musikens expressivitet.

En av de mest omtvistade frågorna inom den s.k. analytiska musikfilosofin är frågan om musikens expressivitet. En stor del av denna debatt har fokuserats på motsättningen mellan s.k. emotivister och kognitivister. De förstnämnda hävdar att musik uttrycker känslor genom eller i kraft av att lyssnaren berörs känslomässigt. De sistnämnda hävdar att även om musiken självfallet kan beröra oss, så är detta irrelevant för vår förmåga att höra emotiva egenskaper i den. Vi kommer i vår presentation inte att argumentera för eller emot dessa positioner. Syftet är istället att påvisa ett grundläggande problem som plågar hela debatten. Den slutsats vi argumenterar för är att diskussionen som helhet saknar förankring i den analytiska filosofins huvudsakliga metod – nyttjandet av filosofiska intuitioner – och att detta reser allvarliga epistemologiska probl

Vår utgångspunkt, hämtad från filosofen Joel Pust, är att den analytiska filosofins huvudsakliga sätt att etablera evidens för eller emot teorier är genom filosofisk intuition. När man presenterar en filosofisk teori om vad t.ex. kunskap är med hjälp av tillräckliga och nödvändiga betingelser kan teorin inte testas empiriskt. I stället stödjer man sig på tankeexperiment: man föreställer sig en imaginär situation i vilken de nämnda betingelserna för kunskap är uppfyllda, men där vår intuition icke desto mindre säger att det inte är fråga om kunskap. Inom den musikfilosofiska expressivitetsdebatten har argumentationen emellertid inte följt denna välkända metod. Vi hävdar därför att även om teorier om musikens expressivitet mycket väl kan återges med den analytiska filosofins medel, så kan de inte testas genom tankeexperiment. Anledningen till detta tycks vara att våra subjektiva musikaliska intuitioner om musikens expressivitet inte tillfredställer vedertagen praxis inom den analytiska filosofin för när vi är berättigade att behandla intuitioner som evidens.

Jullander, Sverker, Professor

”Kirchenlieder ohne Worte”. Om koralens funktion i Mendelssohns orgelsonater

Felix Mendelssohn Bartholdy komponerade för orgel under hela sitt verkamma liv, och han var en av sin tids främsta organister. Genom sin konsertverksamhet lyfte han fram Bachs orgelverk i offentligheten, och han hade stor betydelse för den brittiska orgelkulturens utveckling och ”europeisering”.

Krönet på Mendelssohns orgelkomponerande var de sex orgelsonaterna, som publicerades 1845. Orgelsonaterna betraktas som en milstolpe i orgellitteraturen: för första gången på nära 100 år producerades nu originalmusik i större format för orgel av en ledande samtida tonsättare, därtill i en nydanande form. Verken blev startskottet för en omfattande produktion av konserterande orgelmusik med genretiteln sonat, framför allt på tyskt område.

Orgelsonaterna karakteriseras av individuella och originella formlösningar. Här finns mycket litet av anknytning till traditionell sonatform, såväl på satsnivå som på cyklisk nivå. Ett speciellt drag är förekomsten av koralmelodier. Tre av sonaterna innehåller var sin koral från reformationstiden, medan ytterligare en sonat inleds med en av Mendelssohn själv komponerad (textlös) koral.

Mendelssohns användning av koraler i orgelsonaterna har varit omdiskuterad, bl a när det gäller konsekvenserna för verkens stilistiska enhetlighet och deras inplacering i kategorierna sakralt/profant.

Koralbruket i sonaterna diskuteras här i analytiskt, hermeneutiskt och historiskt perspektiv utifrån följande frågeställningar:

- Hur infogar sig det valda koraltemat i den musikaliska kontexten; i vilken utsträckning har det karaktär av klassisk cantus firmus resp. ”ordinärt” tematiskt material? Resulterar korallerna i ”stilbrott” inom de enskilda verken?

- Vilken symbolisk funktion har koralerna; vad ”säger” Mendelssohn genom att inkludera dem? Vilken betydelse kan koralernas textinnehåll tillmätas i sammanhanget?

Hur relaterar bruket av koral i sonaterna till den äldre traditionen av koralbearbetningar för orgel och till samtida ideologiska strömningar inom kyrkomusiken? Är det att se som innovativt eller arkaiserande?

Jönsson, Sofia Lilly, C/D-student

Ljud, musik och tystnad hos Ingmar Bergman

Det har länge funnits en medvetenhet om att musik haft stor betydelse för Ingmar Bergman personligen och i hans produktion, men ännu har forskningen inte gått så mycket på djupet med att undersöka hur den har det. Kärleken till JS Bach, diskursen om musiken som uttryck för ’det heliga’ osv (det så kallade musikaliska gudsbeviset) samt operaproduktionerna Trollflöjten (1975) och Rucklarens väg (1961) är några återkommande inslag i litteraturen. Det återstår dock att reda ut i mer strukturerad mening funktionerna av musik och ljud i den samlade verkförteckningen. En ökad medvetenhet om ljud, musik och tystnad hos Bergman skulle bredda diskussionen om filmerna som hittills rört sig mest kring narrativ tematik och bildarbete. Jag vill visa hur en mer flerdimensionell estetisk analys kan bidra till forskningen viktiga tolkningsnycklar. Jag ska i min magisteruppsats göra några akustiska nedslag för att exemplifiera hur en sådan mer funktionell analys skulle kunna se ut. Med stöd av studier i intermedialitet och konstuttryckens relationer vill jag peka på några aspekter av hörseln – ljudets – musikens roll i helhetsintrycket av en film. Begrepp som ”akustisk kulmen” och mitt begrepp ”komponerad tystnad” är centrala för mitt arbete, som vill visa på en övergripande struktur i själva det meningsbärande ljudarbetet i Bergmans filmer i första hand men också i hans dramatik och litterära produktion.

Kjellander, Eva, doktorand

Fanskap som identitet

I mitt forskningsprojekt kommer jag att undersöka hur vuxna fans ser på sitt fanskap och sina idoler. Med utgångspunkt i tre olika populärmusikaliska genrer: rock, dansband och hårdrock vill jag undersöka hur sex utvalda fans fanskap ser ut. Det jag framför allt kommer att fokusera på är identiteten som fan. Vad innebär det att vara ett vuxet fan? Vilka konsekvenser får fanskapet för vardagslivet? Får det konsekvenser för arbetslivet? Jag är även intresserad av hur man lyssnar och på vad. Är det musik eller text eller både och? Vad är det som gör att man fastnar för en artist eller genre och håller fast vid den år efter år? Hur ser en jämförelse ut mellan de olika genrererna? Vilka likheter och skillnader finns det och hur ser de ut? Jag vill också titta på det sociokulturella lärande som sker och hur detta lärande ser ut.

Syftet är därför att:

- genom att analysera sex fans musikaliska berättelser, med utgångspunkt i deras fanskap, vill jag undersöka hur fanskapet påverkat och påverkar deras liv
- skapa större förståelse för vuxna fans
- dokumentera en typ av fanskap som troligtvis kommer att dö ut

De artister vars fans jag undersöker är Kiss (hårdrock), Status Quo (rock) och Lasse Stefanz (dansband). Urvalet är gjort efter kriterierna att det ska vara olika genrer och att artisterna ska ha varit aktiva sedan genrens början och därmed haft tid att skaffa sig en ordentlig fanbas. Artisterna ska även ha en stor publik i Sverige och fortfarande vara aktiva. Genom att välja ut ett amerikanskt (Kiss), ett engelskt (Status Quo) och ett svenskt (Lasse-Stefanz) band kan jag även undersöka om tillgängligheten har någon betydelse för fansen.

Knust, Martin, Fil dr

Einojuhani Rautavaaras operor – En litterär och musikalisk-stilistisk granskning

Under en tid av ungefär femtio år har Rautavaara (* 1928) komponerat och publicerat tio operor. Komponerandet skedde inte kontinuerligt, utan det finns olika faser i hans operaproduktion. Särskilt den sista och mest produktiva fasen som började i 1980-talet skiljer sig tydligt från dem andra tidigare perioder, såväl i litterärt – Rautavaara skrev de flesta libretti för sina operor själv – som i musikaliskt avseende. Att presentera vissa drag som är gemensamma i hans sista sex operor fr o m Thomas (komponerat 1982 – 1985) är centrala avsikten av min paper. Kanske är det inte tillfälligt att hans mest produktiva fas som operakompositör började precis då hans s k fjärde kompositoriska period började också, alltså i året 1982. (En kortfattad överblick över dem fyra perioder i Rautavaaras skapande ska ges.) Dessutom kan man konstatera att också hans libretti sträver efter enhetlighet i form och innehåll fr o m 1982. Finns det möjligen en förklaring för detta strävande? För att svara på den här frågan skulle jag vilja presentera ett par av Rautavaaras talrika musikteoretiska och biografiska skrifter under aspekten, om de är lämpliga för att leta efter påpekanden för hans musikens gestaltning. Slutligen ska granskas om det finns några kompositoriska utvecklingar i Rautavaaras fjärde fas som (opera-) kompositör eller om intrycket av enhetlighet dominerar – kanske t o m medveten – i denna verkgrupp.

Lambert, Marion, Fil. dr

Att tänka, tala och skriva om musik – och en verktyglåda därtill

Under de senaste decennierna har vi inom musikvetenskapen sett en ivrig diskussion kring hur man ska tänka, tala och skriva om musik. Den positivistiska synen på musik, som behandlar musik enbart på musikens villkor, håller numera på att tonas ner till förmån av uppfattningen att musik inte kan lösryckas från sina kontexter. Det senare synsättet har resulterat dels i New Musicology (med t ex Susan McClary som företrädare), med betoning på musikens sociala kontexter, i synnerhet av marginaliserade grupper – dels i Musical Hermeneutics (med t ex Leo Treitler och Lawrence Kramer som företrädare), med en bredare hänsyn till relevanta kontexter. Gemensamt för dessa riktningar är att de värnar om tolkningen av musik, alltså om en förståelse för musikens innehåll snarare än om en beskrivning av hur musiken fungerar.

I mitt paper kommer jag att presentera en litterär tolkningsmodell som med fördel kan användas för att tänka, tala och skriva om musik. Modellen, som har utvecklats av litteraturvetaren Anders Palm, kombinerar olika hermeneutiska inriktningar på ett pragmatiskt sätt utan att överbelastas av en alltför teoretisk begreppsapparat. Jag har använt mig av den i min avhandling om interaktionen mellan liv och verk hos Arnold Schönberg (Peter Lang Verlag, 2008).

Lindskog, Annika, Fil dr

Ett naturälskande folk? Landskap och Lappland som ideologiska uttryck hos Peterson-Berger

Peterson-Bergers tredje symfoni, *Same-Åtnam (Lappland)*, har många inspirationskällor. Vissa av dessa är konkreta och uppenbart erkända - som de samiska jojkar som finns invävda i det musikaliska materialet eller den tavla av en same-ungling av Hoving som WPB sade hade inspirerat honom till tredje satsen och vars titel fick gälla för hela symfonin.

Men utöver dessa knyter symfonin också an till ideologier och attityder som präglade samhället i vilket den kom till. Både det svenska landskapet generellt och regionen Lappland i synnerhet omfattades i början av 1900-talet av ett stort intresse som tog sig uttryck dels i andra konstarter som litteratur och måleri, dels i politiska ambitioner och strukturer, men som också ses i yttringar som turist- och naturskyddsföreningar, muséer och hembygdsföreningar, tågresa och populärvetenskapliga skrifter. WPB var själv djupt involverad i detta natur- och Lapplands- 'svärmeri' både genom sin rent fysiska kontakt med och kärlek till landskapet (exemplifierat i

fjällvandringar och Frösön) och genom sitt arbete (vokala verk till naturlyrik, instrumentala verk med naturanknytande program, publicerade vandringsdagböcker, artiklar i DN m.m.).

”Landskapssynen kan utgöra en nyckel till förståelsen av mycket i den kulturevolution som allmogesamhällets sönderfall och industrialismens genombrott innebär. Det viktiga är här alltså inte själva den fysiska förändringen av landskapsbilden, utan vår upplevelse av den.”(Orvar Löfgren, i *Den kulturvierade människan*, 1979). Vad det gäller kopplingen mellan landskapssynen som den utvecklades under den här perioden, och den klassiska musiken som den till exempel uttrycks i WPBs *Same-Åtnam*, tror jag att det finns mycket kvar att fundera över, och det är en början och en möjlig infallsvinkel på detta som jag vill presentera med detta *paper*.

Lundberg, Mattias, Fil dr

Kontrapunktspedagogik hos Pehr Frigel och Erik Drake i förhållande till Luthersk cecilianism i Sverige under artonhundratalet

Under artonhundratalet utgavs i hela Europa en mängd metodläroböcker i kontrapunkt med enkel framställning på folkspråken. Detta är också den period då en tidigare huvudsakligen uniform litteraturtradition sönderfaller i regionala grenar, vilka dessutom tills helt nyligen ofta kunde skönjas i moderna metodläroböcker och i vissa fall även i den polyfona repertoaren.

I Sverige representeras den lokala traditionen till en början av Pehr Frigels och Erik Drakes verksamhet, främst den senares *Läran om Kontrapunkten: elementar-cours* (Norstedt: Stockholm, 1845), vilken fick stor spridning i landet just vid den tidpunkt då musikundervisningen formaliserades och centraliserades. Här finns en förenklad instruktiv framställning som i stora stycken bygger på Fux, Marpurg och Cherubini. Till den historiserande tidsströmning som reflekteras i metodläroböckerna hör också en retrograd nyorientering i den kyrkomusikaliska repertoaren från samma tid – den rörelse som inom samtida katolicism benämndes ”cæcilianismus” och vilken har sin parallella motsvarighet i Lutherdomen, ett förhållande som hittills bara i förbigående behandlats i den internationella musikforskningen.

Även om denna intresseväg i otypisk grad byggde på källstudier, var dess drivkraft erfarenhetsbaserad och dess musikproduktion inga skrivbordskompositioner. Kommenterades exempelvis en sats återgiven både i dorisk form och i molltonalitet så: ”och pröfve hvar och en af hvilken tonart det religiösa sinnet finner sig mest upbyggt!”. Det omfattande källmaterial i handskrift som bevarats i Europa har ett stort allmänvetenskapligt intresse för musikhistorien i mindre språkområden: i Drakes översättning av Cherubini (med vilken Frigel också stod i korrespondens) från 1837 används exempelvis efter vad författaren kunnat finna ett tjugotal terminologiska begrepp för första gången på svenska språket.

I denna presentation redovisas hur i Sverige verksamma skriftställare och kompositörer som Frigel, Vogler, Haeffner, Dillner, Drake, Wennerberg m.fl. förhåller sig till Martin Gerbert, Luigi Cherubini, Carl von Winterfeld, E.T.A. Hoffmann, A.F.J. Thibaut m.fl, med exempel hämtade ur samtida litteratur och repertoar.

Modin, Madeleine, C/D-student

Samband mellan svensk folklig koralsång och den gregorianska sången

Uppsatsen behandlar eventuella samband mellan svensk folklig koralsång och den gregorianska sången genom att utgå från vad tidigare musikforskare som t ex Tobias Norlind och Carl-Allan Moberg skrivit i ämnet. Senare forskare av den folkliga koralsången har lagt mindre vikt vid proveniensen (särskilt angående kopplingarna till gregoriansk sång), än de tidigare och min undersökning går ut på att ompröva de tidigare teorierna i ljuset av senare folkmusikforskning (T ex Margareta Jersilds och Ingrid Åkessons musiketnologiska studie av den folkliga koralsången, 2000) och gregorianikforskning (t ex dess beröring med musiketnologin).

Min avsikt är också att belysa vilken vetenskapsteori och musikvetenskaplig tradition både de äldre och yngre forskarnas teorier i frågan utgår ifrån, med hjälp av analyser av bland andra Sten Dahlstedt (1986, 1999).

Arbetet befinner sig i brytpunkten mellan folkmusikforskning med inriktningen folklig koralsång (både musikanalytiskt och historiskt), gregorianik (såväl analytiskt som historiskt), vetenskapshistoria och vetenskapsteori.

Mustakallio, Marja, Fil dr

Musik på gränsen

Presentationen bygger på materialet forskaren tagit fram inom tre års projekt kring Tornedalens musikhistoria under perioden 1809-1905. Som resultat av forskningsprojektet kommer snart utges boken som handlar den nya riksgränsens betydelse till finska och svenska Tornedalens musikkultur.

Jag har kartlagt t ex olika samhällklassers musikliv och kyrkligt musikliv. Mycket intressant är det offentliga musiklivets utveckling i grannstäderna Torneå och Haparanda. Ett exempel kommer också från Matarengi, Övertorneå: hur försvenskning konkretiserades genom Tornedalens folkhögskola (grundat 1899). Analys av folkskolläraren Carl Olof Wikmans (1848-1921) handskrivna notbok ger ett bra exempel hur svenska studentsången kom till Rysslands gränser. Till slut kommer man i forskningen ända till våra dagar. Två intervjuer med två nästan 90-åriga spelmän ger möjlighet att skåda gränsens spår: den ena från finska sidan och andra från svenska sidan av Torneälven.

Källmaterialet är tidningar (från 1873), bouppteckningar, reseböcker, intervjuer, protokoll o dyl. arkivmaterial.

Huvudfrågan har varit: kunde den lokala kulturens enhet vinna nationella maktpolitiken?

Tornedalen började splittras till två olika håll efter 1809 ganska långsamt. Man började ordna förhållanden från huvudstäderna Stockholm och Helsingfors men samhällets allmän modernisering var ändå större makt än nationalstaters ideologi. I musiklivet var det viktigare till vilken samhällsklass man tillhörde än vilket rikets medborgarskap man hade.

Nehrfors, Märten, C/D-stud

Sturm und Drang: stil, strömning, skola, anda, tidsperiod, föräning?

Under framför allt 1770-talet, huvudsakligen i Wien, skrevs det en mängd musik som när den 'återupptäcktes' i början av 1900-talet klumpades samman under begreppet Sturm und Drang. Termen är hämtad från litteraturvetenskapen, och en stor del av poängen med att använda den är att koppla samman de aktuella verken med, och söka en förklaring genom en övergripande 'förromantisk' tidsanda. Det handlar alltså om överflyttning av begrepp och synsätt från andra discipliner, framför allt litteratur och konst. Dessutom är det ett uttryck för en strävan mot en övergripande idéhistoria med begrepp som tar sig uttryck i olika konstarter samtidigt.

Vad man i den befintliga litteraturen hittills kunnat se är olika tolkningar av dels Sturm und Drang-verkens betydelse och dels deras historiska innebörd. Hos flera skribenter kan man finna beskrivningen av Sturm und Drang kopplad till en vidare historieskrivning; strömningen ska tjäna en roll i ett större historiskt skeende, antingen stil- eller idéhistoriskt. Detta är dock inte någonting generellt förekommande. Så gott som genomgående saknas dessutom en medvetenhet om att det ligger avgörande historieteoretiska frågeställningar i botten. Vad den här uppsatsen hoppas kunna visa är att det är av högsta vikt att behandla dessa frågeställningar innan man börjar skriva sin historia. Detta för att de ställningstaganden man här gör kommer vara avgörande för vilka verk man väljer att lyfta fram, och för hur man sedan kommer behandla dessa verk.

Är det periodiseringen som avgör vad, och hur, man ska studera, eller är det tvärtom?

Olsson, Per-Henning, Doktorand

Allan Petterssons komponerande, belyst genom hans musiksyn och grundläggande drag och principer i hans musik.

Jag kommer att analysera Allan Petterssons symfonier för att beskriva grundläggande drag och principer. Med ”grundläggande drag och principer” menar jag dock inte något absolut som finns i noterna, utan något som är beroende av det tolknings-sammanhang som man bygger på. I mitt fall är det huvudsakligen Petterssons musiksyn som utgör sammanhanget. Allan Pettersson (1911-80), en av Sveriges mest spelade och inspelade symfonitonsättare, var en enstöring, och hans känsla av utanförskap är något som präglar bilden av Pettersson. I musikhistorieskrivning brukar han inte räknas till någon av de tonsättargrupperingar/ generationer som ofta ställs upp. Petterssons musik var varken så ”traditionell” som musiken av Lars-Erik Larsson och de andra så kallade 30-talisterna, eller så ”radikal” som musiken av t.ex. Blomdahl i Måndagsgruppen. Pettersson kombinerade ett radikalt, kraftigt dissonant tonspråk med ett traditionellt treklangsbaserat tonspråk. Men den konflikt som fanns mellan tonsättare på de två flankerna verkar inte ha varit problematisk för Pettersson. Man kan fråga sig: Varför? Hur tänkte Pettersson kring traditionalism/modernism och kring t.ex. det organiska verkbegreppet? Vilken var Petterssons musiksyn/musikåskådning? Materialet för att studera det är vid sidan av yttranden av Pettersson och andra i hans samtid, lektionsmaterial från Petterssons studier för René Leibowitz. Spännande är dels att se vad Pettersson studerade för Leibowitz och diskutera varför Pettersson valde just honom, och dels att se vilken påverkan det hade på Pettersson. Min förhoppning är att denna undersökning kan bidra till nya kunskaper om Allan Pettersson och hans komponerande, ge en samlad bild av hans symfonier, och förhoppningsvis även ge insikt i vad musikteoretikern och pedagogen Leibowitz förmedlade.

Reese, Anne, Doktorand

Musiklivet i Stockholm under 1800- talet med fokus på tiden från mitten av århundradet.

Grunden för det musikliv som finns i Stockholm (och Sverige) idag har sitt ursprung i det som utvecklades i under 1800-talet.

Innan dess var all organiserad musik knuten till antingen kyrkan eller hovet och då i form av medel för en representativ offentlighet. Under 1800-talet skedde en förändring som kom att leda till ett offentligt musikliv med starka individer i spetsen för denna förändringssträvan. Syftet med denna avhandling är att förklara de processer och mekanismer som ledde till en ökad institutionalisering och professionalisering av musiklivet samt kasta ljus på de höga ambitioner som fanns bland enskilda individer att skapa ett livskraftigt musikliv och en inhemsk tonkonst. ”Den inhemska tonkonsten och dilettantismen” av Albert Rubenson (ur Tidning för theater och musik) är en artikel som citerats i flera skrifter genom åren och som har fått exemplifiera en vändpunkt i det svenska musiklivets utveckling. Både Albert Rubenson och Ludvig Norman, men även många andra uttalade på olika sätt önsknings att förändra musiklivet och skapa något nytt.

Förutom dessa enskilda röster skapade även samhället nya förutsättningar och nya behov för ett nytt offentligt musikliv i och med liberalismens och borgerlighetens framväxt. Det som tidigare hade varit styrt av staten och kyrkan kom att ligga i händerna på staten och medborgarna, vilket ledde till att nya former för organisationerna trädde fram. Samtidigt uppkommer en helt ny syn på musiken som konstart men även dess förmåga att fungera som ett starkt uttryck för en tilltagande nationalism.

Mycket av källmaterialet består av tidningsartiklar som i detta sammanhang kommer att få representera ett allt mer tilltagande offentligt samtal kring musik och musiklivet. I detta kan man tydligt se hur offentligheten allt mer vände sig mot de tidigare kungliga institutionerna och utmanade dem att följa den nya tidens behov för ett fungerande offentligt musikliv.

Sandgren, Maria, Fil dr

Vem sjunger i kör och vad upplevs? Amatör- och avancerade sångares musikaliska bakgrund och känslolägen vid ett körsångstillfälle

Körsång är ett av de mest populära fritidsintressena i Sverige. Enligt SCB (2008) sjunger nästan var tionde person i kör eller grupp av något slag. Föga är känt om vilka körsångarna är både inom internationell och nationell forskning. Mer känt är att sång och körsång har effekter på välbefinnandet (Kreutz et al., 2004), men kan orsaka stressreaktioner beroende på sångaktivitetens sociala betydelse (Sandgren, 2005) på så vis att sångare utan professionella ambitioner upplever mer nöje än vad professionella sångare gör.

Syftet var att studera karaktäristika hos körsångare och hur körsångare reagerar känslomässigt vid ett körsångstillfälle. Amatörer och avancerade körsångare (n=218) fyllde i en enkät om socioekonomisk status och musikalisk bakgrund. Vid ett sedvanligt körsångstillfälle skattade körsångarna sina känslolägen (n=31) direkt före och efter ett sedvanligt körsångstillfälle.

Resultaten visar att den typiska körsångaren i denna studie kvinna, högskoleutbildad, ensamstående, 53 år, med mycket god hälsa, spelade ett instrument, deltog ofta i kören och övade måttligt.

Den musikaliska bakgrunden skilde sig åt mellan amatörer och avancerade körsångare. De flesta amatörerna (67%) började sjunga i kör för allra första gången när de var 50 år. Bland de avancerade började endast 10 procent sjunga för första gången vid 29 års ålder. Bland dem som sjöng i kör under uppväxten fanns en trend att de som behöll sitt intresse även under tonåren tenderade bli avancerade körsångare.

Vad gäller känslolägen, så ökade alla positiva känslolägen i intensitet och nästan alla negativa känslolägen minskade i intensitet. Skillnader mellan amatörer och avancerade var få, medan skillnader mellan kvinnor och män var mer framträdande.

Sammanfattningsvis så hade denna studie ett psykologiskt perspektiv i o m att fokus var på vilken betydelse individkaraktäristika kan ha för en körsångsupplevelse. Framtida studier med ett tvärvetenskapligt perspektiv skulle bidra med ytterligare förståelse om hur körsång attraherar en person men inte en annan.

Schildt, Maria, Doktorand

”Gustav Dübens ämbetsutövning som hovkapellmästare och organist 1663–1690

Till konferensen Musikvetenskap idag i Lund 9–11 juni 2009 vill jag tala om ett specifikt delområde av mitt avhandlingsprojekt ”Gustav Dübens ämbetsutövning som hovkapellmästare och organist 1663–1690” (prel. titel), nämligen tre sätt varpå importerad musik anpassades till de förhållanden som rådde i Stockholm under det sena 1600-talet:

- förändring/utbyte av den ursprungliga texten
- förändring av den ursprungliga besättningen
- förändring av den ursprungliga formen

Till de alternativa texterna ser man ofta uppenbara teologiska motiv, men också språkpolitiska överväganden kan ha spelat in. Förändringar i besättningen motiverar frågor kring till exempel samtida besättningspraxis och klangideal. Förändring i form och satsstruktur öppnar för en diskussion innefattande bland annat genre och funktion.

Jag avser presentera några resultat av de undersökningar jag hitintills har gjort, och välkomnar ett samtal kring detta specifika nedslag såväl som en mer allmän diskussion.

Sirman, Berk, C/D-stud

Music vs. Words – Exploring the Problematic State of Semantic Meaning in Music

Frågan om musik har semantisk mening är gammal inom musikvetenskapen. Den här uppsatsen består av en fallstudie av två musikaliska analyser av Lawrence Kramer och Constantin Floros som tolkar in semantisk mening i Beethovens och Mahlers musik.

Analyserna diskuteras senare utifrån Leonard Meyers och Nicholas Cooks studier om musikalisk mening. Trots att de studierna löser några problem i Kramers och Floros analyser kvarstår några stora problem som rör semantisk mening i musik. Uppsatsen avslutas med en fenomenologisk diskussion av mening och varseblivning.

Ternhag, Gunnar, Professor

Handskrivna visböcker – en väg till kunskap om den vardagliga sången

Under lång tid har traditionsarkiven tagit emot handskrivna visböcker. De flesta av dessa stammar från decennierna kring sekelskiftet 1900, då bruket att skriva ner – och av – vistexter var allra mest utbrett. Fastän dessa dokument således länge funnits tillgängliga i arkiven, har forskningen hittills utnyttjat dem i ganska liten utsträckning.

I detta inlägg presenterar jag de handskrivna visböckerna som materialkategori och argumenterar för att de kan berätta åtskilligt om den vardagliga sången, en aktivitet som annars lämnat få historiska spår. Genom att undersöka vistexterna och deras ursprung, visböckerna som repertoarer, skrivplatserna och skrivhandlingarna kan dessa arkivalier säga något om visboksägarnas sångaktivitet, sångsammanhang och något om den betydelse som sången hade för dem.

Bakgrunden till inlägget är ett nyss avslutat forskningsprojekt, där deltagare från skilda discipliner behandlat handskrivna visböcker utifrån skilda perspektiv.

Thyrén, David, Fil dr

”Music stretches time.” Mike Oldfields tillämpning av syntbaserad filmmusik i *The Killing Fields* (1984)

Inom den moderna filmmusiken används synthesizers som ett självklart inslag. Den syntbaserade filmmusiken kan inta en liknande funktion som orkestermusik och ange tonen för den allmänna stämningen samt även gestalta karaktärisering av individer. Synthesizers kan antingen infogas i en kontext med traditionella, akustiska instrument eller användas autonomt som enda musikaliska källa för att verkligen framhäva dess syntetiska och artificiella klangegenskaper. Enligt Prendergast (1992: 302ff) är det just i den senare kategorin som den mest kreativa och visionära syntbaserades filmmusiken komponerats. Syntbaserad filmmusik var mycket populärt under sjuttio- och åttiotalet och implementerades i allt från Walter (numera Wendy) Carlos futuristiska tolkning av Henry Purcells ”Funeral of Queen Mary” i *A Clockwork Orange* (1971) till karaktäriseringen av amishsekten i Maurice Jarres soundtrack till *Witness* (1985).

I detta paper analyseras Mike Oldfields tillämpning av synthesizers i soundtracket till Roland Joffés prisbelönade film *The Killing Fields* (1984). I en nyckelscen där västerländska journalister hotas till livet av *Khmer Rouge* i Pol Pots Kambodja nyttjas syntmusik för att gestalta kaotiska klanger som inte är möjliga att alstra med andra instrument. Därigenom illustreras musikaliskt upplevelsen av dekonstruktion och en känsla av att tiden sträcks ut. Inom ramen för mitt paper visas ett filmexempel ur denna scen, kompletterat med intervjuer med regissören Roland Joffé (*The Mission*, m.fl.), kompositören Mike Oldfield och producenten Lord David Puttnam.

Tobeck, Christina, Fil dr

”Den modellen tillverkas inte längre””Bo Wallner – en modernismens förkämpe i svenskt musikliv”, en lägesrapport från ett pågående forskningsprojekt med en biografi i sikte.

Bo Wallner (1923-2004) var pedagog, musikforskare, skriftställare, folkbildare, radiomedarbetare, mentor och ideolog. Livet igenom verkade han i olika musikaliska miljöer och arbetsgemenskaper med skilda, ibland motstridiga ideal. Mellan vissa grupper rådde misstänksamhet, rentav antagonism, så exempelvis mellan utövande musiker och musikforskare, mellan musikhögskola och universitet. Wallner arbetade på olika sätt för att slå broar mellan teori och praxis. Ofta återkom han till att han stod med ett ben i varje läger.

Teori i sig intresserade honom mycket lite. Teori ska vara som ”en tjänande broder till skapandet och tolkningen av musik”, menade han. Det var det musikaliska konstverket som var det primära. På Kungl. Musikhögskolan, där Wallner som lärare i formlära och musikhistoria hade sin yrkesmässiga bas i mer än fyrtio år, fick han se teoriundervisningen bära frukt i konstnärliga verk. Wallner var tidigt ute med det som senare kom att benämnas konstnärligt utvecklingsarbete. Han engagerade sig också i tonsättarutbildningens utformning, bland annat genom att ivra för inrättandet av ett kompositionsseminarium.

Genom sitt engagemang i efterkrigstidens avantgardistiska musik och musikliv kom Wallner att på ett – åtminstone för svenska förhållanden – fullständigt unikt sätt stå tonsättare och musiker ur olika generationer nära. En del av dem inte bara gläntade på förlåten då ett nytt verk var i vardande. De släppte in honom i själva arbetsprocessen. Men vad – förutom begåvning – gjorde att tonsättare och musiker visade honom så stort förtroende? Vilken var hans bildningsgång? Kort sagt: Hur hade Wallner blivit Wallner?

Rubriken är ett lätt förvanskat citat från den artikel musikjournalisten Lars Sjöberg skrev sedan Wallner gått bort. Att fylla tomrummet efter honom är en omöjlighet, hävdade Sjöberg.

Tägil, Ingela, Doktorand

Presentation av Jenny Linds sångteknik

Mitt avhandlingsämne behandlar Jenny Lind som operasångerska på 1840-talet. Hon var verksam under en brytningsperiod då gamla sångideal var på väga att bytas ut mot nya. Det fanns vissa rester kvar av ett äldre sångsätt, men nya som stämde bättre överens med romantikens stora egaliserings- och legatoideal med större röstklang hade kommit för att stanna. Som exempel kan nämnas den mörka timbren med sänkt struphuvud och högt gomsegel som gjorde entré och existerade och praktiserades sida vid sida med den äldre klara timbren som innebar högre struphuvud och sänkt gomsegel. Vibratot lanserades och dess vara eller icke vara debatterades, liksom andningstekniken.

I detta kapitel försöker jag reda ut hur Jenny Lind använde sig av de olika sångtekniska begreppen och vilka som var hennes ideal. För att ta reda på det har jag utgått främst från vad hennes lärare har ansett, men även från sångläror från första delen av 1800-talet. Jenny Lind själv yttrade sig ytterst sällan och ogärna angående sin sångteknik. I ett enda unikt brev daterat 1868 till professor Oscar Byström har hon skrivit om sin syn på sin sång och på sångkonsten. Detta brev har varit fokus i min undersökning. Jag har plockat sönder sångtekniken i små beståndsdelar och låtit dem få rubriker under vilka jag har behandlat dem. Begreppen är: Rösttyper, Register, Andningsteknik, Anslag, Timbre, Tonplacering, Egalisering och legato, Portamento, Messa di voce, Vibrato, Ornament. Undersökningen utgår ifrån Jenny Lind och gör inte anspråk på att vara en heltäckande bild av 1800-talets sångteknik. Men jag har även lyft fram andra åsikter som jag uppfattar som viktiga i debatterna för att ge en bild av var Jenny Lind och hennes lärare positionerade sig, vilka ideal hon sjöng under och vad hon bröt emot.

Weman Ericsson, Lena, Doktorand

Positionsbestämning över var tidigmusikrörelsen befinner sig idag

”H[istorically] I[nformed] P[erformance] today” var titeln på en AEC-konferens i januari i år. Den skulle utgöra en start på en nätverksplattform för utbildningsinstitutioner som bedriver eller hade för avsikt att bedriva undervisning inom tidig musik eller det vi vanligen benämner HIP. Som

konferenstiteln antyder var det också tanken att konferensen skulle kunna formulera en positionsbestämning över var tidigmusikrörelsen befinner sig idag. Vilka är trenderna? Var är kunskaps horisonten? Den absoluta majoriteten av deltagarna var musiker, även verksamma som pedagoger. Inom vilka områden rådde då konsensus? En absolut självklarhet var bruket av tidstrogna instrument och även kunskap om dåtida uppförandepraktiska konventioner. Samtidigt kunde man konstatera att det rådde en slags uppgivenhet kring kunskapsläget hos dagens studenter avseende dåtida traktat och andra källor. Med andra ord var det en samling desillusionerade musiker och pedagoger som konstaterade att ”studenterna inte gör det hårda arbete som de en gång gjorde”. Är det allt som är kvar av den tidvis intensiva diskussionen kring HIP? Till stor del har diskussionerna avstannat eftersom framförandetraditionen inte utgör någonting kontroversiellt. Tobias Pontara gjorde en ansats att öppna upp diskussionen på den svenska scenen i STM 2008 genom att lyfta vissa temata och jag har för avsikt att knyta an till hans artikel i mitt bidrag och fördjupa hans resonemang kring den nutida musikerns möjlighet till ett individuellt och personligt men ändå historiskt informerat framförande.

Min utgångspunkt är kontextuell musikontologi som genom att betona att framförandet är en del av verkets ontologi också berör möjligheten av att såväl instrumentationen som historiska uppförandekonventioner är en ontologisk del av verket. Jag har för avsikt att argumentera för detta mer omfattande synsätt på verkets ontologi samtidigt som jag menar att ett socialkonstruktivistiskt vetenskapsteoretiskt synsätt på framförandet ger mig som musiker utrymme för ett personligt präglad framförande som också påverkas av min samtid

Wikman, Bertil, Lektor

Musikteori som samhällspegel.

Musikteori har som ambition att beskriva verkligheten på ett så trovärdigt sätt som möjligt. Beskrivningar av verkligheten är emellertid också tolkningar av densamma, något som styrs av en rad bakomliggande faktorer. Bland dessa styrmekanismer finns också de redskap och beskrivningssystem med vilka man försöker fånga verkligheten. Musikteorin och dess redskap är därför intressanta som återspeglings av bakomliggande samhällsfaktorer.

I få musikteoretiska system är detta så tydligt som hos Heinrich Schenker. Hos denne var musikteorin inte bara inlemmad i en allmän samhällssyn. Den var också ett slags bevis för riktigheten i denna syn. Schenkers tänkande hade emellertid sina rötter i ett radikalt annorlunda samhälle med helt andra värderingar än vår egen tids. Med konkreta exempel från Heinrich Schenkers ofullbordade skrift om föredragets konst - "Die Kunst des Vortrags" - kommer några grundläggande drag i denna för oss väsensfrämmande kultursyn att lyftas fram.

Volgsten, Ulrik, Fil. dr

Upphovsrätten och musikverkets ontologiska status

Upphovsrätten aktualiserar frågan om musikverkets ontologiska status. I den juridiska debatt som fördes decennierna fram till början av 1970-talet avfärdades den tidigare synen på musikverket som en idealistisk storhet. Samtidigt konstaterades att verkbegreppet i den svenska upphovsrättslagen var allt annat än entydigt, men att detta hörde till lagens natur: det ankom uttolkaren av lagen att i varje enskilt fall avgöra vad ”verk” i lagens mening skulle innebära. Vad detta lett till har vi kunnat konstatera i och med det prejudicerande plagiatmål som avslutades i högsta domstolen 2002, där en tämligen banal melodislinga utgörades en del av en låt, tillerkändes s.k. verkshöjd. ”Är det så vi vill ha det?”, frågar Bengt Edlund retoriskt i sin i bokform publicerade redogörelse för målet. Oavsett hur vi vill ha det i fråga om verkshöjdens relativa nivå, återkommer frågan om verkets ontologiska status, om än i outtalad form. I denna presentation vill jag lyfta fram lyssnarens betydelse för verket: är upphovsmannens ”skapandeakt” tillräcklig för att framställa ett ”verk” berättigat till skydd i samband med offentliggörande, eller förutsätts en

publik? Om publiken i någon mån är medskapare till verket, hur skall detta förstås, och vad bör det få för konsekvenser för upphovsrätten?

Väätäinen, Hanna, Fil dr

Att lyssna genom rörelse

I mitt forskningsprojekt, som behandlar musikupplevelser bland svenskspråkiga synskadade i Finland, utnyttjar jag en analysmetod som jag preliminärt har provat i analys av rörelseimprovisation. Metoden betonar rörelse i både abstrakt och konkret bemärkelse. Den vilar på min förståelse av Gilles Deleuzes och Félix Guattaris tänkande och utgår från tanken att improvisation och intuition är väsentliga faktorer i all etnografisk forskning. I föredraget använder jag dans i analys av tematiskt strukturerade intervjuer som jag har gjort med två synskadade kvinnor.

I den första fasen av analysen dansar jag ensam till de inspelade samtalen, dvs. använder intervjupratet som musik, och videofilmar dessa danser. Avsikten med dansandet är att hitta intuitiva och improvisatoriska uttryckssätt för det som jag berörs av i intervjuerna. Jag antar att i mötet mellan röster och rörelser skapas ett rhizom där dans, musik, syn och finlandssvenskhet kan få nya innebörder. I den andra fasen fokuserar jag mig på affekter och blivanden i de videofilmade intervjudanserna. Dessa blivanden har kraft att skapa nya begrepp. De är förändringar i hur olika partier i ett rhizom kan tänkas fungera med varandra.

Åkesson, Ingrid, Fil dr

Bearbetning och bricolage. Nutida balladsång i gränsområdet mellan "traditionell" och "populär"?

Nutida framförande av medeltida ballader i skandinaviska senmoderna folkmusikmiljöer utgör ett intressant fokus för diskussionen av "traditionell musik" kontra "populärmusik". I det här fallet låter jag termen populär syfta på föreställningen om en färdig musikalisk produkt eller ett "verk" medan termen traditionell framför allt står för det mera icke-avslutade och variabla förhållningssätt till en visa eller låt som karakteriserar gehörsdominerade processer.

I Sverige finns två huvudsakliga kontexter för balladsång som "revitaliserad tradition". Den ena består av kurser och andra organiserade träffar för gemensam balladsång och dans (det slags lång- eller ringdans som också kallas färödans), där tonvikten ligger på social och musikalisk gemenskap, på puls och rytm, på att sammansmälta röster och kroppar till en helhet samt att berätta en historia. I den andra kontexten framförs ballader på konserter och på cd-inspelningar, sällan med dansanknytning och för en anonym publik; här ligger tonvikten på den estetiska produkten, arrangemanget och artisteriet – samt, även i det här fallet, på att berätta en historia, men kanske med andra medel.

I mitt paper vill jag med ballader som exempel diskutera gränsområdet mellan å ena sidan traditionell musik som gehörsorienterad process, öppen för vidare överföring och förändring, och å andra sidan i mera slutna, verkorienterade versioner som närmar sig både konstmusikaliska och populärmusikaliska ideal. Hur och var möts dessa former? Vilken riktning rör vi oss i? I senmodern tid kan vi i många framföranden av traditionell musik urskilja åtskilliga skikt av mediering, arrangemang, bricolage och andra former av förändring och bearbetning. Var och hur kan vi placera in den musiken i gränsområdet mellan traditionellt och populärt och i kontinuet muntligt/gehörsmässigt – skriftligt/medierat?